

**ПОСИЛЕННЯ
КОНСОЛІДАЦІЇ
СУСПІЛЬСТВА ТА РОЛІ
ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ
НА ШЛЯХУ ВСТУПУ
УКРАЇНИ ТА РЕСПУБЛІКИ
МОЛДОВА ДО
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ**

МАТЕРІАЛИ

Міжнародної науково-практичної конференції

17-18 жовтня 2024 року

УДК 316+339.94
ББК 60.5+66.4

Соціологічна асоціація України
Південноукраїнське відділення САУ
Державний вищий навчальний заклад
**«Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.
Д. Ушинського»**
Кафедра філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності
Національний університет «Одеська юридична академія»
Факультет психології, політології та соціології
Universitatea de Stat din Moldova
Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice
Centrul Sociologie și Psihologie Socială al ICJPS
Asociația Sociologilor și Demografilor din Republica Moldova

**«ПОСИЛЕННЯ КОНСОЛІДАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА ТА РОЛІ
ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ НА ШЛЯХУ ВСТУПУ УКРАЇНИ
ТА РЕСПУБЛІКИ МОЛДОВА ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО
СОЮЗУ»**

МАТЕРІАЛИ

Міжнародної науково-практичної конференції

17-18 жовтня 2024 року

Видавничий дім
«Гельветика»
2024

**ПОСИЛЕННЯ КОНСОЛІДАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА ТА РОЛІ
ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ НА ШЛЯХУ ВСТУПУ УКРАЇНИ
ТА РЕСПУБЛІКИ МОЛДОВА ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ:
МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

Рецензенти:

Інна ГОЛУБОВИЧ, докторка філософських наук, професорка, завідувачка кафедри філософії Одеського національного університету імені І. І. Мечникова;

Лілія ЯКОВЛЕВА, доктор політичних наук, професор, професор кафедри соціології Національного університету «Одеська Юридична Академія».

Рекомендовано Вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Протокол № 5 від 28.11.2024 р

Редакційна колегія:

Відповідальний редактор – **Олена ЛІСЕЄНКО**, д. соц. н., професор, професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (м. Одеса), голова Південноукраїнського відділення САУ, Україна

Члени редколегії:

МОКАНУ Віктор, д. соц. н., директор Центру соціології та соціальної психології Інституту правових, політичних та соціологічних досліджень Державного університету Молдови, керівник Асоціації соціологів і демографів Республіки Молдова, Республіка Молдова

БОРІНШТЕЙН Євген, д. філос. н., професор, завідувач кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (м. Одеса), Україна

ПЕТІНОВА Оксана, д. філос. н., професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», м. Одеса, Україна

АТАМАНЮК Зоя, д. філос. н., професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», м. Одеса, Україна

Посилення консолідації суспільства та ролі людського капіталу на шляху вступу України та Республіки Молдова до Європейського Союзу : матеріали міжнарод. наук.-практ. конф. (м. Кишинев- м. Одеса, 17-18 жовтня 2024 року) / за ред. д. с. н., проф. Лісеєнко О. В. – 138 с.

Матеріали конференції представлені в авторській редакції мовою оригіналу

© Південноукраїнське відділення Соціологічної асоціації України, 2024

© Асоціація соціологів та демографів Республіки Молдова, 2024

НІКОН Наталія	ПСИХОЛОГІЧНА ВРАЗЛИВІСТЬ ЧОЛОВІКІВ У КРИЗІ СЕРЕДНЬОГО ВІКУ В КОНТЕКСТІ ВІЙНИ	46
АТАМАНЮК Зоя	ФОРМУВАННЯ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ МАНУПУЛЯТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	48
КРИВОШЕЯ Тетяна	МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО АНАЛІЗУ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ІНІЦІАТИВ В УКРАЇНІ ТА МОЛДОВІ: ВИКЛИКИ, ОБМЕЖЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОКРАЩЕННЯ	51
НАУМКІНА Світлана, ЄВЦЕНКО Роман	ВПРОВАДЖЕННЯ РЕГУЛЮВАННЯ ЛОБІСТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ КРОК ДО ВСТУПУ УКРАЇНИ В ЄС	54
ЯРОВА Ліліана	СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ: МІЖ ЄВРОПЕЙСЬКИМИ СТАНДАРТАМИ ТА ВИКЛИКАМИ ВОЄННОГО СТАНУ	57
ПАНАСЮК Валентин, МАКІЄВСЬКА Катерина	ОСОБЛИВОСТІ ДИПЛОМАТИЧНОЇ БОРОТЬБИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОГО СТАНУ	60
ПОПЛАВСЬКА Тетяна, ФЕДОРОВА Інна	ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ КОНСОЛІДУЮЧОГО СОЦІАЛЬНОГО ІДЕАЛУ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ІДЕОЛОГІЇ	64
ЧОРНА Вікторія	СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ	67
PRONOZA Inna, KAZYUK Anatoly	THE ISSUE OF UKRAINE AND MOLDOVA IN THE GEOPOLITICAL SPACE OF THE EUROPEAN UNION	71
КОЗЛЕНКО Павло	БЕЗПЕКА ЛЮДИНИ: СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКЕ БАЧЕННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ВИМІРУ	73
РИБКА Наталія	УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ ПРОЦЕСІВ СТЕРЕТИПІЗАЦІЇ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ ВІЙНІ	75
АФНАСЬЄВ Олександр	НАРАТИВИ І ДЕЗІНФОРМАЦІЙНІ ЗАГРОЗИ	78
ЖАРКИХ Володимир	СОЦІАЛЬНА БЕЗПЕКА І ПРИНЦИПИ КОМУНІКАТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ	81

Вікторія ЧОРНА,

*кандидат соціологічних наук, доцент кафедри соціології та політології,
Чорноморського національного університету ім. Петра Могили*

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Процес міграції отримав суттєвого розповсюдження у всьому світі, проте в Україні саме зараз він є досить частим явищем. Велика частина мешканців сходу України вже декілька років активно переселяється в інші частини держави та за кордон. Частина людей переміщуються через те, що були в осередку воєнного конфлікту та намагаються врятуватись, а частина не була свідком бойових дій, проте боїться переслідувань через свої політичні погляди. Як би там не було, причини у кожного свої, проте ситуація, яка склалась на території, де вони проживали, змусила їх змінити середовище проживання.

М. Слюсаревський та О. Блинова приділили увагу класифікації видів міграцій. Так, науковці виділяють міграцію “внутрішньодержавну та міждержавну, постійну і тимчасову, суверенну і вимушену, та інші” [3]. Актуальності в даній роботі набуває саме вимушена міграція, з урахуванням того, що частина території України стала осередком збройного конфлікту, що й виступає ключовою причиною переміщення значної частини населення східних областей на інші території.

В даному контексті влучне зауваження Р. Шаміонова про важливість причин міграції. Він зазначає, що добровільна міграція підвищує загальний рівень стресостійкості особи, що сприяє її толерантності до нових умов життя та швидкому пристосуванню. Переміщення, викликане зовнішніми негативними обставинами, знецінює власну активність особи, підриває її віру в контрольованість власного життя та обтяжує адаптацію в новому соціальному середовищі [1].

В. Сохранов в якості ключової проблеми мігрантів виділяє проблему “сміслоутворення як процесу, який забезпечує розвиток особистості як осмисленого суб’єкта культурно-історичного процесу тієї соціальної спільноти, яка стає референтною для його формування” [1].

Певна група вчених (Ф.Березін, В.Гриценко, Г.Солдатова) робить акцент на тривозі, як одній із ключових проблем мігрантів. Г. Солдатова зазначає, що тривога супроводжує переселенця з початку переміщення та навіть після нього, має тривалий характер в його житті. Її підґрунтям є невизначеність та невідомість навколишнього нового середовища, в якому опинились мігранти. Тривога підкріплюється страхом та відчуттям безвиході. Вказані негативні переживання послаблюють адаптаційні можливості психіки переселенця [1].

Ф. Березін пише, що особи, яким властивий підвищений рівень тривоги,

мають викривлення в сприйнятті оточуючої дійсності, які пов'язані з песимістичним забарвленням життєвих подій та подальших перспектив, відчуттям власної неповноцінності, очікуванням неприйняття з боку оточення, підвищеною емоційною вразливістю. Зазначені стани заважають переселенцям засвоювати нові норми соціальної взаємодії та стимулюють прагнення шукати підтримки та допомоги у оточення. Напротивагу цьому, низький рівень тривоги сприяє формуванню соціальної активності, оптимістичній оцінці оточуючої дійсності та життєвих перспектив, прояву ініціативності, допомагає формувати поведінку з урахуванням існуючих соціальних норм, не відчувати бажання залучення сторонніх людей до вирішення власних особистісних проблем [3].

В той же час, В. Гриценко зазначає, що посилення тривоги може спричинити позитивні зміни, стимулюючи включення власних психологічних адаптаційних механізмів особистості, що гармонізують її з навколишнім соціальним середовищем. Проявом включення власних резервних ресурсів є конвертація психічних процесів, ефективна поведінка, яка відповідає ситуації, що сприяє пришвидшенню адаптації [2].

Якщо продовжувати тему психічних станів, які властиві вимушеним переселенцям, то тут дуже влучною є позиція Г. Солдатової, яка вказує на системність прояву психологічних та психічних проблем вимушених мігрантів, які впливають на всіх життєві сфери особистості: емоційну, когнітивну, поведінкову, мотиваційну, комунікативну. Так, розбалансованість емоційної сфери переселенців проявляється у пригніченості, депресії, розгубленості, які з часом знімаються на гнів, агресивність, претензійність. Підвищується рівень тривожності, роздратованості, відбуваються безпідставні зміни настрою. Також наявні розлади сну, безсоння, або підвищена сонливість, сни мають негативне забарвлення та змушують прокидатись у тривозі [1].

У зв'язку з різким зменшення можливостей задоволення різних потреб в результаті переїзду, суттєвих змін зазнає мотиваційна сфера переселенців. На перший план виходять першочергові потреби, деформації зазначає ціннісно-смилова сфера життя, знижується рівень домагань, самооцінка, неможливість задоволення власних потреб викликає пригніченість. Актуальності набувають екзистенційні проблеми, які викликані невизначеністю та безперспективністю майбутнього.

Дисбаланс емоційної та мотиваційної сфер провокує розлади та порушення в когнітивній сфері мігранта, а саме порушення пізнавальних процесів: "пам'яті (амнезії – втрати пам'яті; конфабуляції – наявність в пам'яті подій, які ніколи не відбувались з людиною, важкість запам'ятовування), розсіяність уваги, відволікаємість, порушення сприйняття (наприклад, часу), розлади мислення (зісковзування – мимовільний відхід від основної теми розмови; надмірна докладність)" [1].

Розлади особистісних психологічних сфер призводить до дисбалансу в міжособистісній взаємодії. Особливо потерпають найближчі відносини: з коханими, дітьми, батьками, друзями, а також виникають непорозуміння з членами власної групи та приймаючої громади [1].

Проте відсутність поруч близьких друзів та родичів не завжди призводить до негативних наслідків для життя переселенця. Іноді це провокує мобілізацію його внутрішнього потенціалу та сприяє особистісному зростанню, вдосконаленню життєвого досвіду та напрацюванню навичок.

Варто підкреслити, що далеко не завжди труднощі, викликані ситуацією вимушеного переміщення (наприклад, відсутність близьких друзів чи родини), мають тільки негативні наслідки для психічного здоров'я. Вони можуть сприяти і позитивним змінам, наприклад особистісному росту, придбанню нового досвіду, нових навичок [106]. До невротичних розладів, які зустрічаються у вимушених переселенців, Г. Солдатова відносить “депресії, суїцидальні тенденції, тривожні розлади та страхи” [2]. Ризик появи депресії визначається особистісною схильністю до неї, кількістю негативних подій в житті особи та їх тривалістю та відсутністю підтримки з боку оточення [2].

Факт вимушеної міграції, низький рівень згуртованості з приймаючою громадою, низький рівень матеріального забезпечення можуть провокувати виникнення суїцидальних намірів у переселенців. Травматичні події вимушеного переміщення негативно впливають на фізичне та психологічне самопочуття переселенця. Крім того, процес адаптації обтяжується різким зниженням соціально-економічного статусу та необхідністю налагодження стосунків з приймаючою громадою [1].

Ю. Пилипас виділяє “стани внутрішньо переміщених осіб, які спричиняють нестабільність і втрату контролю над ситуацією, власним життям:

- втрата автономності («Я не керую процесом. Мене кудись несе»);
- втрата суб'єктивності («Це не я приймаю рішення у своєму житті. Хтось зверху вирішує»);
- порушення ідентичності;
- розгубленість (на рівні думок не можуть зосередитися і виконувати розумові завдання, до яких звикли), регрес;
- побоювання відторгнення (що їх будуть ідентифікувати з ворогами);
- відчуття незахищеності;
- стан жертви;
- злість та пошук «зовнішнього ворога» (хтось має за це заплатити);
- відсутність можливостей прогнозувати майбутнє;
- сором, низька самооцінка, почуття провини;
- функціональні симптоми, психосоматичні розлади, зловживання психоактивними речовинами;

- реакції на тяжкий стрес і порушення адаптації, в тому числі посттравматичний стресовий розлад (ПТСР)” [1].

В якості психологічних проблем, які переживають ВПО України І. Трубавіна виділяє:

- загальні, властиві всім членам сім'ї, відсутність перспективи на майбутнє, розбалансованість, розгубленість; психологічні травми, викликані тим, що вони стали свідками воєнних дій, насильства; почуття провини через потребу в зовнішній допомозі від сторонніх людей, втрата групової ідентичності, сприйняття себе в якості жертви, розгубленість через втрату контролю над власним життям; відсутність ідентифікації з приймаючою громадою, що провокує відчуття самотності; зниження самооцінки; необхідність пристосування до проживання в компактних умовах та до зменшення власного простору; втрата домашніх тварин, які не вдалось взяти з собою при переїзді; відчай батьків від усвідомлення неможливості забезпечити безпеку для власних дітей; зниження критичності мислення, яке викликане значним та тривалим стресом; низький контроль емоційного стану, що стало причиною пережитої кризи;
- чоловічі переживання: почуття провини за неможливість забезпечити захист та матеріальне благополуччя сім'ї, вберегти рідний край, за неможливість знайти роботу; труднощі з виявом та контролем емоцій, агресивність викликана безпорадністю, відчуттям, що не вдалось вберегти коханих людей в безпеці;
- жіночі переживання: страхи, викликані пережитими подіями, тривога за невизначене власне майбутнє та майбутнє дітей, вказані переживання компенсуються підвищеним проявом турботи про дітей та членів родини на новому місці проживання; тривожність викликана підвищенням почуття відповідальності за щастя сім'ї, почуття самотності;
- дитячі переживання: розлади психічного розвитку викликані пережитим травмуючим досвідом воєнних дій, необхідністю покинути друзів на попередній території проживання, низька стресостійкість викликана тим, що процес розвитку та соціалізації вже передбачає значні ресурсні витрати психічного характеру, одночасно значні психологічні витрати необхідні, щоб впоратись з наслідками вимушеного переміщення, психіка не витримує такого навантаження та дає збій; важкість не тільки зрозуміти та ідентифікувати свій стан, свої емоції, а й проявити їх, поділитись ними з близькими; самотність та ізольованість викликані неможливістю знайти спільну мову з однолітками на новому місці проживання; розгубленість через необхідність покинути друзів та загалом колектив в місці навчання; вимушене переселення підриває базову довіру до світу, яка власне переживає процес формування; повністю нове соціальне оточення чинить додаткове навантаження на нестійку психіку; психологічні перевантаження провокують розлади сну, страхи, фобії, агресію, адаптивна модель поведінки ще не сформована, невпевненість та

розгубленість проявляються в негативізмі по відношенню до оточення [1].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Балабанова Л.М. Психологічні особливості рефлексії вимушених переселенців.- URL: <http://nuczu.edu.ua/images/topmenu/science/ProblemsOfExtremeAndCrisisPsychology/vol22/6.pdf> (дата звернення: 05.09.2019).
2. Блинова О.Є. Соціально-психологічні засади адаптації вимушених мігрантів. Актуальні проблеми психології: збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Київ: Талком, 2016. Т. IX. Загальна психологія. Історична психологія. Етнічна психологія. Вип. 9. С. 58-66.
3. Блинова О.Є. Соціально-психологічні особливості ставлення приймаючої спільноти до вимушених переселенців. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: «Психологічні науки». Херсон, 2017. Вип. 3(2). С. 136–141.

Inna PRONOZA,

*candidate of political sciences,
associate Professor of the Department of Political Sciences and Law
South Ukrainian National Pedagogical
University named after K. D Ushynsky*

Anatoly KAZYUK,

*3rd year student, specialty «Political Science»
South Ukrainian National Pedagogical
University named after K. D Ushynsky*

THE ISSUE OF UKRAINE AND MOLDOVA IN THE GEOPOLITICAL SPACE OF THE EUROPEAN UNION

Ukrainian-Moldovan relations are built on the background of common borders, common internal problems and mainly on Russian influence in two sovereign states that were under the influence of Soviet imperialism, but in 1990 - the then internal governments adopted acts on the sovereignty of states, and in historiography - this will be an act of a parade of sovereignties, announcing the act of gradual exit from the Soviet Union - for the then citizen of Ukraine and Moldova hope for a bright future, and for the center in Moscow it was a sign of the loss of its influence on the two countries, whose borders pass as protection from the main ideological opponent.

For the Moldavian SSR - where one of the separatist regions is located, which was not ready to recognize Moldova - as a separate sovereign state from the USSR, against the background of the language conflict and internal social problems, an internal conflict begins in the Transnistria region, which is supported by Moscow and leads to the region "peacekeeping" forces to settle the conflict - thus, supporting the puppet government, which is controlled from the center and at any time, can pose